HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

והיינו דתנן א) [א]פתחיה על הקינין [א] זה מרדכי למה נקרא שמו פתחיה שפותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון כולהו סנהדרין נמי ידעי שבעים לשון ב) דאמר רבי יוחנן [ב]אין מושיבים בסנהדרין אלא בעלי חכמה בעלי מראה בעלי קומה בעלי זקנה בעלי כשפים ויודעים שבעים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן אלא דהוה בייל לישני ודריש והיינו ג) דכתיב במרדכי [1]בלשן: **מתני'** [ג]כיצד [ב] הן עושין שלוחי בית דין יוצאין מערב יום טוב ועושין אותן כריכות במחובר לקרקע כדי שיהא נוח לקצור כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקצר בעסק גדול כיון שהחשיכה אומר להן בא השמש [ג] אומר הין בא השמש אומר הין מגל זו אומר הין מגל זו אומר הין קופה זו אומר הין קופה זו אומר הין בשבת אומר להן שבת זו אמר ד) הין שבת זו אמר הין אקצור והם אומרים לו קצור אקצור והם אומרים לו קצור שלש פעמים על כל דבר ודבר והן אומרים לו הין הין הין כל כך למה ה) (לי) מפני הבייתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יו"ט: **גמ'** ת"ר ו) אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד ומתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא [ד] ז) למספד מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד שהיו צדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש [2]את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מאי אהדרו [ה] [3]את קרבני לחמי לאשי [ו] תשמרו שיהיו כולן [ד]באין מתרומת הלשכה מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב [ה]חגא דשבועיא דלא (א) [ז] למספד שהיו בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים מנין לכם ולא היה אדם אחד שהיה משיבו חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר ח) משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא (ב) עמד ותקנה אחר שבת כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים קרא עליו מקרא זה [4]אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר

ואם

והיינו דתנן. במסכת שקלים: **פתחיה על הקינין.** על השופר ששמו קינין שהמתנדב קן מביא מעות ונותן לתוכו די"ג שופרות היו במקדש [ח] ויש בהם שנים ששמן תורים ט) וגוזלי עולה במסכת שקלים י): **שפותח דברים ודורשן.** כגון לימתי לעונתי: **בעלי קומה.** שיראתו מהן בעלי דינים ולא ישקרו: **בעלי כשפים.** שאם יהא הנדון [ט] מכשף והאור לא ישלוט בו יעשו הן מכשפות וימיתוהו בכל מיתה שיוכלו [י]: **התורגמן.** שלא יחליף [יא] טענותיו ויחייבוהו: **דהוה בייל לישני.** בולל ומערבב הלשונות: **ודורשן.** כגון עין סוכר וגגות צריפין. והיינו דקרו ליה מרדכי בלשן: **מתני' כריכות.** כורכין וקושרין ראשי השבלים [יב] מלא אגרוף: **וכל עיירות הסמוכות לשם מתכנסות** [יג]. המולה גדולה שיבינו בייתוסין שבמוצאי יו"ט קוצרין [יד] אותן דבייתוסין לא מודו [טו] כדמפרש לקמן: **אמר להן.** הקוצר לבני עיירות העומדות עליו: **בא השמש.** [טז] אמרו לו הן: **מגל זה.** כלומר [יז] במגל זה אקצור התבואה: **בקופה זו.** אתן התבואה [יח]: [יט] **שבת זו.** כ)[כלומר] אקצור בשבת: **אמרו לו הין.** ג' פעמים שואל להן כל דבר: **וכל כך.** שהיה שואל למה: **מפני הבייתוסים שאומרים אין קצירת העומר במוצאי יו"ט.** אלא במוצאי שבת כדמפרש בגמרא לפיכך הקוצרים מגביהין קולן כדי שישמעו בייתוסין להוציא מלבן: **גמ' דלא להתענאה בהון.** אבל למספד שרי: ל)**(במקצתן) ומקצתהון.** איכא דחמירי כולי האי דאפי' למספד אסור: **איתוקם תמידא.** הוקם התמיד על משפטו כדמפרש לקמיה דלא למספד: **עד סוף מועדא.** פסח: **איתותב.** נתיישב על דינו שבאותן ימים נצחו חכמים את הבייתוסים: **דלא להתענאה.** אבל למספד שרי דלא הויא שמחה (ג) יתירה בשל עצרת כבשל תמיד משום [כ] דעצרת לא היה שום ראיה לדברי בייתוסין אבל בתמיד היתה ראיה מ) לדבריהם ותרוייהו מפרש לקמן: **תעשה.** לשון יחיד: **מאי אהדרו.** להו רבנן כשנצחום: **תשמרו.** לשון רבים: **כולן.** כל הקרבנות: **מנין לכם.** דהאי ממחרת השבת [כא] ממש הוא: **זקן אחד.** בייתוסי היה: **מפטפט.** [כב] בדברי ויכוחין: **י"א יום וגו'.**

שאם

בעלי כשפים. פירש רב האי גאון כדי לידע את הדין כדאמרינן י) העושה מעשה חייב האוחז העינים פטור והיינו דקאמר רבי אליעזר בסוף ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) שאני שונה שלש מאות הלכות בנטיעת קישואין וכדאמרי' נמי אבל אתה למד להבין ולהורות: **ויודעים** בשבעים לשון. בסוף [כג] אחד דיני ממונות (שם דף יז:) משמע דסגי בשנים ס) (אחד) לדבר ואחד לשמוע ואמר רביעי' אין למעלה הימנה וכולהו סנהדרין לאו כולהו ממש ואין מושיבין בסנהדרין לאו אכולהו קאי אי נמי התם לדיני ממונות והכא לדיני נפשות ולא סגי בעשרים ושלשה דלכמה דברים צריך סנהדרי גדולה כמו לזקן ממרא ולדון את השבט ועיר הנדחת דבעי שבעים ואחד ע): **אלין יומיא דלא להתענאה ומקצתהון דלא למספד.** משמע שכולן אסורים בתענית אבל בהספד אין אסורים אלא מקצתן והא דגרס בסוף סדר תעניות כיצד (תענית ד' יח.) כל שאחריו בהספד אסור בתענית מותר ליתא דאי מיתסר בהספד כל שכן בתענית כדמשמע הכא אלא ה"ג כל שאחריו בתענית אסור בהספד מותר ומתני' דהתם נמי הכי מוכחת דמחמיר בדלא למספד מבדלא להתענא' וכי נקיט התם כל שאחריו ה"נ הוה מצי למנקט כל שלפניו דאי אמרת לפניו בין בתענית בין בהספד אסור אם כן למה לי שיהא מוטל בין שני י"ט: **מריש** ירחא דניסן ועד תמניא איתוקם תמידא דלא למספד. כך הגירסא בכל הספרים ובקונט' פי' הטעם דלא הויא שמחה בשל עצרת כבשל תמיד משום דבעצרת לא היתה שום ראיה לדברי בייתוסין אבל בתמיד היתה קצת ראיה לדבריהם ותרוייהו מפרש לקמן והכי אסור אפי' למספד ובסוף סדר תעניות כיצד (ד' יז:) כתובה הגירסא להיפך איתוקם תמידא די לא להתענאה איתותב חגא דשבועיא די לא למספד ס) וגירסא זו נכונה מדפריך התם למה ליה למימר עד סוף מועדא נימא עד מועד ומועד גופיה יו"ט הוא ומשני לא נצרכא אלא לאסור יום שלאחריו כמאן כרבי יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור ואי כגירסא דמתניתין דגרסי חגא דשבועיא דלא להתענאה א"כ אפי' לרבי יוסי לא אתיא דהא כ"ע מודו דלאחריו מותר דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא להתענאה בין לפניו בין לאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר אבל אי גרס חגא דשבועיא דלא למספד אתי שפיר כרבי יוסי כדתנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר ר' יוסי אומר בין לפניו בין לאחריו אסור ומיהו קצת קשה לגירסא זו דפריך התם למה לי למימר מריש ירחא דניסן לימא מתרי בניסן וראש חודש גופיה דאורייתא אמר רבא לא נצרכא לאסור יום שלפניו והשתא הוה ליה למפרך עלה כמאן כרבי יוסי כדפריך בתר הכי ושמא נטר עד לבסוף ואכולה מילתא פריך [כד] ואית ספרים דגרסי בתרוייהו דלא למספד: **עמד** ותקנה. והקב"ה הסכים על ידו: **אחד** עשר יום. פירש בקונטרס שאם היה מוליך את ישראל דרך הר שעיר היו הולכים באחד עשר יום שהיא סמוכה לארץ ואם היה אוהבן למה איחרן ובפי' חומש פי' שכל אותו הדרך הלכו בשלשה ימים וזה לשונו אחד עשר יום מחורב אמר להם משה לישראל ראו מה גרמתם אין לך דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם אותה בג' ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחודש נעלה הענן וגו' בעשרים ותשעה בסיון שלחו המרגלים מקדש ברנע צא מהן שלשים יום שעשו בקברות התאוה אכלו בשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגירה של מרים נמצא שבשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם היסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה עד כאן לשונו והשתא נראה דלהכי מייתי האי קרא דלאחד עשר יום דאם היה אוהב ישראל למה איחרן ארבעים שנה ולא הניחו ללכת כמו שעשו באותן שלשה ימים:

כתוב

מסורת הש"ס

א) שקלים פ"ה משנה א, ב) סנהדרין יז., ג) נ"א דקרו מרדכי, ד) [לקמן עב:], ה) [במשנה שבמשניות ליתא], ו) תענית יז:, ז) [לפי גי' רש"י להתענאה], ח) [ערכין כב:], ט) נ"א קינין, י) [פ"ו מ"ה], כ) צ"ק, ל) נ"א ומקצתהון. במקצתן איכא כו'. צ"ק, מ) צ"ל קצת ראיה וכן העתיקו התוספות, נ) [סנהדרין סז.], ס) צ"ק מ"ז, ע) סנהדרין ג.,

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ז מהל' כלי המקדש הלכה [א] ט:

יא ב מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הל' א [ו]:

יב ג מיי' פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא:

יג ד מיי' פ"ד מהלכות שקלים הלכה א:

יד ה מיי' פ"ח מהלכות תמידין ומוספין הל"א ופ"ז שם הלכה יא:

תורה אור השלם

1. הַבָּאִים עִם זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת בִּגְוַי נְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: נחמיה ז ז
2. אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: במדבר כח ד
3. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: במדבר כח ב
4. אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: דברים א ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא להתענאה שהיו בייתוסין וכו' שוטים זו מנין לכם ולא היה בהן אדם: (ב) שם יום אחד הוא לפיכך עמד ותקנה וכו' שני ימים זה אחר זה קרא עליו: (ג) רש"י ד"ה דלא להתענאה וכו' דלא הויא שמחה בשל כנ"ל ותיבת יתירה נמחק:

גליון הש"ס

תוד"ה מריש וכו' וגי' זו נכונה. תמוה לי א"כ מאי פרכי' בתענית למ"ל מתמניא לימא מתשעה ותמניא גופא אסור דה"ל יומא דאיתוקם תמידא. הא מגו איתוקם תמידא מותר בהספד ומגו חגא דשבועות אסור גם בהספד וצ"ע:

מוסף רש"י

בעלי מראה בעלי קומה. שתהא אימתן מוטלת על הבריות **בעלי כשפים.** להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי ב"ד ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המצרים **מפי התורגמן.** כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים בינייהם דהוה ליה עד מפי עד (סנהדרין יז.). **דלא להתענאה בהון.** שכולן אסורין בתענית ומקצתהון שיש בהן קצת חמורין כ"כ שבהספד נמי אסורין **מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה.** דכל שמונה ימים נשאו ונתנו בדבר עד שנצחו את הצדוקין ועשו אותם יום טוב ודבר זה מפורש בפרק רבי ישמעאל ובמגילת תענית המנויה אצלנו **איתוקם תמידא דלא למיספד.** שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד, מאי דרוש את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, מאי אהדרו להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון רבים הוא שיהו כולן באין מתרומת הלשכה. **איתותב חגא דשבועיא.** שהיו בייתוסים אומרים עצרת אחר השבת הוא וכו' ודחו אותן והלכו להם בייתוסים מכח הפסוקין על כרחן וחזרו בהן (תענית יז:).

רבינו גרשום

כן הוא: פתחיה על הקינין. שכל מי שנודר קינין בא לו אצל פתחיה ונותן לו מעות ונותן לו קינין: בייל לישני. בולל הלשונות ודורשן כמו גגות צריפין וסוכר עין שמחבר זה עם זה ומוציא דבר והיינו בלשן: ועושין אותה כריכות. שכורכין חבל סביב השבלים עד שהן במחובר כעין עומרין: כיון שחשיכה אמר להן. הקוצר: בא השמש. כלומר הגיע זמן לקצור: מגל זה. כלומר קצור במגל זה ובקופה זו ובשבת זו משום לפרסומי מילתא דמותר: אין קצירת העומר במוצאי יו"ט. אלא במוצאי שבת: דלא להתענאה בהון. אבל שרו למיספד: ומקצתהון די לא למיספד. א) אלא שרו להתענאה: את קרבני לחמי לאשי וגו'. מה שתי הלחם ושאר קרבנות צבור באין מתרומת הלשכה דכתיב זאת עולת חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה אף תמידין נמי. ועוד דכתיב תשמרו להקריב לשון רבים: איתותב חגא דשבועיא. שהיו אומרים אין עצרת לעולם אלא אחר שבת: די לא להתענאה כיון שבאלו התריסו

א) עיין תוס' כאן בד"ה אלין דלא כתבו כן ע"ש.

שיטה מקובצת

[א] הקינין פתחיה זה: [ב] כיצד היו תיבת הן נמחק: [ג] השמש אומרים [וכן לקמן]: [ד] להתענאה: [ה] אהדרו להו: [ו] לאשי ריח ניחוח: [ז] דלא להתענאה תיבת למספד נמחק: [ח] והיו בהם שנים: [ט] מכשף וישביע הסייף והאור שלא: [י] שיוכלו והיינו דאמרינן בסנהדרין מנין שאי אתה יכול להמיתו באותו מיתה הכתובה בו: [יא] יחליף התורגמן: [יב] השבלים כמלא: [יג] מתכנסות לשם למוצאי יו"ט כשקוצרים אותם הס"ד ומה"ד כדי שיהא נקצר בעסק גדול כלומר בקול: [יד] קוצרין אותו: [טו] מודו בה: [טז] השמש אמרו הן: [יז] כלומר אקצור במגל זה תיבת התבואה ל"ש: [יח] התבואה בקופה זו: [יט] בשבת זו: [כ] משום דבעצרת: [כא] השבת שבת: [כב] מפטפט מקנטר בדברי: [כג] תיבת אחד נמחק: [כד] ואית ספרים דגרסי בתרוייהו דלא למספד. צריך לומר דגרסינן בחגא כו' דלא למספד מדפריך כו' ובאתוקם תמידא גרסינן נמי דלא למספד דפריך נמי התם למה לי (למימר) מריש ירחא כו' עד אמר (רבא) [רב] כו' ולא קאמר עלה הא מני ר"י כו' אלמא דאפילו כרבנן נמי אתי ש"מ דגרסינן דלא למספד דאי גרסינן דלא להתענאה הל"ל לא נצרכא אלא ליום שלפניו ור"י היא דאילו רבנן מתירין ביומיא דלא להתענאה בין לפניו ובין לאחריו והר"ר יוסף אומר דגר' בתמיד דלא להתענאה דלא אשכחן א) ריש ירחא דאסור בהספד ואע"ג דלא אמר הא מני ר"י היא הא דסיפא קאי ארישא וא"ת והיאך מתענין ערב פורים והא פורים מיומיא דלא למספד בהון הוא וא"כ לפניו לכ"ע אסור ואין לומר משום דבטלה מגילת תענית נהי דשאר יומי בטלו חנוכה ופורים לא בטלו וי"ל דנהי דהן עצמן לא בטלו לדין דלפניהם ולאחריהם מיהו בטלו א"נ י"ל כיון דקורין המגילה מפרסם מילתא דלא צריך חיזוק לאסור לא לפניו ולא לאחריו כמו שאר ימים טובים דאין צריכים חיזוק לאסור לא לפניהם ולא לאחריהם משום שהן דאורייתא א"נ י"ל דיום י"ג של אדר היה מתחלה מיומיא דלא להתענאה משום יומא דנקנור ובטלו משחרב בית המקדש דבטלה מגילת תענית וכיון דהוא גופיה בטל כ"ש דלא אסרו משום יום דלפני פורים דכה"ג אמרינן התם דאמר ב) ריב"ז גזר תעניתא בתליסר ופריך ותיפוק ליה כו' עד יום טוריינס גופיה כו' ה"נ אמרינן הכא יום נקנור גופיה בטלו כ"ש דלא אסרו משום יום שלפני פורים: תוס' אחרות:

א) עי' בר"ה דף כה ע"א ואותו היום וכו' והספידה ר"ג הספד גדול ולא שראויה לכך אלא כדי שידעו כל העם שלא קדשו ב"ד את החודש הרי דר"ח אסור בהספד: ב) וכן מבואר כל זה בתוס' בתענית דף יח ד"ה רב אמר וע"ע בר"ן שם דדחה תי' האחרון ע"ש: